

1906-ban csak 534 a belvárosi épületek száma.

Nézem aztán a száz évvel későbbi, a félszázad előtti, az 1854-i Pestnek térképét. Mely változás ama száz s még inkább ez ötven év alatt! Az a száz esztendő házakat ültetett a mai nagykörutak határára belül mindenüvé, a Józsefvárosban azon is tul, az Orczy-utig, a Kerepesi-ut baloldalán az Aréna-utig. Az újabb ötven év pedig egymáshoz forrasztotta az eddig szétszórt, kertekkel megszagott házakat, eltüntette azokat a nagy darab kerteket, melyek kivált a Józsefvárosban, mindjárt a Múzeum-körutól kezdve terjeszkedtek, házakat épített arra a hatalmas területre: a Király-utca, Teréz-körut, Podmaniczky-utca és Aréna-ut négyszögében, hol szántóföldek és kertek zöldeltek, gyárakat vitt a konyhakertek helyébe a Váci-ut és Lipót-körut határára belül és eltüntette a szőlőket, melyek az Aréna-utól északra a Kerepesi- és István-ut között aranyerezdekkel integettek a bátor pesti civis felé, ki idáig mert elgyalogolni.

Es ma már alig van ötven magánház Pesten, magunk csak harmincznégyet számítottunk össze a jellegzetesen régiek közül, melyek nem is egy egész századról, vagy annál régibb időről, hanem csak az utolsó «nagy időkről» tudnának regélni. Nem is lehet ezen csodálkozni, mikor a természetes fejlődésen kívül az 1838. évi árvíz is elsodort a pesti oldalra 2281 házat, s csak 1147-et hagyott meg épen és Hentzi ágyugolyói is elpusztítottak egy sereg házat a legértékesebbek közül.

A nekilendült építkezés most még megmaradt kevés régi házaink közt is nagy pusztítást végez. Olyan tömegesen tűnnek el napainkban a Belváros régi házai, mint a kilenczvenes évek végén, mikor a régi városháza környékén egész utcákat tarolt le a városrendezés. Aki látni akar még valamit a régi Pestből, jó lesz sietnie, s aki meg akarja ismerni, milyen volt Pest a kiegyezésre következő ujjaszületés előtt, s a múlt század első felében, nézze meg azt a néhány házat, melyeket most jegyzékbe foglalunk (kurta kis jegyzék!), s amelyek egy-némelyikét már csak néhány napig láthatja.

A pesti régi nemzeti kuriák között a legérdekesebb a szép barokkstilű Zichy-ház a Papnevelde-utcában. A homlokzat figurális díszítései, a kapunyílás és a kapualja, az ablakok s az erkély, maga az egész tömör ház szimbóluma annak a kiváltságos, önértékes helyzetnek, mely a magyar nemzeti rendet a köznéppel felé emelte.

Sokkal egyszerűbb, de szintén jellegzetes nemesi kuria volt, a Veress Pálné-utca 8. szám alatt lévő Mosonyi-ház a kapu felett az egykori tulajdonos kőbe vésett czimerével.

Egyik legrégebbi épülete Pestnek a Kötő-utca 10. szám alatt álló ház. Talán az egyetlen magánház a Duna közelében, amely kibirta a hetven év előtti rettenetes árvíz ostromát. Pedig, mint a falán lévő árvízmutató bizonyítja, félig a vízben állott ez a ház az Istenítélet ama napjaiban. Százötven év előtt már állott a ház, a szájhagyomány meg arról is tud, hogy valaha a töröknek volt itt kólostora. Egyszerű, de ódonága miatt figyelmet érdemel a szomszédja, a 10. számú Bugáth-féle ház is, a Galamb-utca, egykor Kis-utca sarkán kiszökellő kerek balkonjával.

A Váci- és Régi posta-utca sarkán álló nagy, háromemeletes házat a régi Pest egyik legértékesebb emlékévé teszik a Régi posta-utca felől való domborművei. Griffek, amorették és klasszikus istenek lepik el a falat. Ezek még látták az utca dunai végén a rondellát, melyben a magyar színészet halhatatlan uttörői küzdöttek. Századok előtt ez a ház legszélsőbb háza lett volna Pestnek, mert a régi városfalak itt húzódtak el és a különlegeségi trafik, az egykori Sötér-kuria helyén szintén várkörönd (rondella) állott.

Még egy ház van a Belvárosban, melynek tulajdonosa szintén görög-római istenekkel kaczerkodott az utcán. Ez az a roppant épület a Váci- és Türr István-utca sarkán, melyben Calderoninak az üzlete van.

A budai alsó városnak, a Vizivárosnak régi házain annyira kedvelt fejdíszítésekre a pesti oldal néhány házára is ráakadunk. Ilyen a Deák-utca

21. számú ház, melyben állítólag Kossuth Lajos is lakott egy ideig s a Molnár-utca 42. szám alatti ház, mely ma-holnap már eltűnik az utca szintje alatt.

Díszítései miatt érdemesek a megtekintésre a Sütő-utca 6. számú háza gyermek-figuráival és a Bástya-utca 21. szám alatti ház, s még inkább a Deák Ferencz-utca 17. számú ház.

A régi Pestnek egy-egy darabja maradt még meg a Szarka-utcában, továbbá a Bástya-utcában és a Szerb-utca déli oldalán. A Bástya-utca 4., 6., 8. és 12. számú házai és kiváltképpen a 6. számú mindjárt feltűnnek rengeteg tetőikkal, melyek magasabbak az egész házról s a pajkos gyereket, juttatják eszünkbe, ki apja kalapjával kevélykedik az utcán. A szerb-utcai 17. és 19. számú házak még látták a pátosokat ki-bejárni a kapun, hol ma hetyke jogász-gyerekek sietnek az Alma Mater emléire és látták a szende Kláraszüzeket, kik szomszédjukban, a zálogház-épületben laktanak és éltek istenes életet. Maradt még ezeken kívül egy ház a Szerb-utcában, melyen ha nem is a régiséget tanulják megismerni polgártársaink, legalább azt megtudhatják belőle a Pestről ki nem mozdulók, hogy milyenek a házak a provinciában, — a cigány-soron.

Mivel az egyiket már is bontani kezdik, aki belvárosi benszülött látni akarja, milyenek voltak a borszáritóházak, fáradjon el a Molnár-utczába, hol a 21. és 25. számú házak fedele még hirdeti a régi állapotot, mikor zörgő birka- és bornyu-bőröket lengetett bennök a léczek közt vígan futkározó szellő. Ilyen borszáritóház volt a Dunapart utolsó földszintes háza is, melyet 1903-ban bontottak le.

h. ö.

Viva Espanna.

A háboru és a spanyol főváros.

Madrid, augusztus 10.

Éjfél után egy óra. A távolból tompa dobpergés és katonazene elfojtott hangjai hallatszanak... Ujra egy hadosztály vonul az éj leple alatt Mellillába. A nép, amely már órák hosszan át várja a katonaságot a pályaudvarnál, felriad a zene hallatára és egetverő hangon, lelkesedve kiáltja bele az éjbe: Viva Espanna!

A menet már egészen közel van. Legelől a tisztikar halad lovakon, utána a zenekar lépked, majd a katonaság hosszú sora következik a hadi zászlóval, amely előtt a nép apraja-nagyja kalaplevéve hajít fejet. A katonaság nem valami fegyvermezt. Ki jobb-, ki balvállán viszi fegyverét, másik kezében pedig legyezőt tart, amelyvel izzadt arcját legyezi. Akárhány öreg anyóka csatlakozik a menethez, ki fiának, ki unokájának oldala mellett halad a katonasorban és könnyezve, sirva szorongatja annak kezét. Amott egy boldogtalan menyasszony kíséri vőlegényét a szenvedéssel teli kínos utra, ahonnan talán nem is lesz visszatérés...

A pályaudvar körül és a vonat előtt lovas- és gyalogrendőrség áll sorfalat. Védelmézik a vasutat a tömeg támadásától. Mert az elmúlt napok eseményei erre is szolgáltattak példát. A harcban vonuló legénység meztagságot az engedelmességet és ellene fordult a tiszteknek; csatlakoztak hozzájuk a törrel felfegyverezett asszonyok is és majd megintselek a tiszteket. Egy vezérőrnagyot lerántottak a lováról és a szó szoros értelmében összetaposták, több rendőrt megsebesítettek és csak nagy és megfeszített munkával sikerült a lázadókat megfékezni.

Okulva a példán, a katonák óvatosabbak lettek. A katonák kíséreit beszélláskor nem engedik a vonat közelébe, hanem csak akkor bocsátják szorokhoz, amikor a kocsi már valamennyien megteltek. Az állomásfőnök szobájában időznek a magasrangú tiszték, a hadosztály parancsnokával, aki megadja a végső jelt az indulásra. A trombita harsan és szívébe markol a távozóknak és az ittmaradottnak egyaránt. A pillanatnyi meglepetést óriási zavar váltja fel, a lelkesebbek újra éltetik a hazát a hevesebbek szitkokkal.